

Alla kvinnor diskrimineras inte

Det stora problemet för kvinnor i många typiska kvinnoyrken är att de bara har en arbetsgivare - landstinget eller kommunen. Det gör att det inte finns någon konkurrens om den skickliga arbetskraften, som kan trissa upp lönerna, skriver Marie Söderqvist.

Jämställdhetsombudskvinnan, JämO, är på krigsstigen. Nyligen vann hon en tvist åt en kvinnlig ekonom i Kumla. Kvinnan ansåg sig vara lönediskriminerad. En man med likvärdig utbildning och titel, hade högre lön. Visserligen var den som bestämt lönerna kvinna och hon vidhöll att mannen gjorde ett bättre jobb, men det hjälpte inte. Ett solklart fall av diskriminering, enligt JämO och domstolen.

Kronika

Marie Söderqvist

Jag undrar om män kan använda sig av samma lagstiftning och hävda att de blir lönediskriminerade. I somras när jag vickade på en ledarduktion kollade jag med ett par manliga vänner som vickade på andra landsortstidningsredaktörer. Jag hade högst lön av alla.

Få skribenter

Det är inte alldeles otänkbart att faktumet att jag är kvinna positivt inverkar på min lön. Det finns få kvinnliga ledarskribenter i den liberala landsortspresen. Och alla tidningar med lite självaktning vill verka jämställda och med sin tid. Det kräver kvinnliga skribenter, helst unga sådana. Och jag uppfyller bägge dessa kriterier. Alltså kan jag kräva mer i lön än mina manliga bekanta med samma jobb.

Vad det hela handlar om egentligen är förstås utbud och efterfrågan. Det går tjugo manliga ledarskribenter på en kvinnlig. Då är det klart man får betala, för att få den där kvinnan.

Om utbud och efterfrågan handlar också barmorskor och medicinteknikers löner. Men inte enligt JämO. Enligt henne är det återigen ett solklart fall av lönediskriminering. Barmorskor får mindre betalt därför att de är kvinnor.

Men enligt principen om utbud och efterfrågan får ingen som faktiskt stannar på sitt jobb för låg lön. Definitionen på för låg lön är att man inte får någon som är villig att ta sig an arbetet. Så vitt jag vet råder det ingen brist på sjuksköterskor. Däremot kanske medicinteknikerna är överbe-

talda. Om landstinget provar att sänka deras löner till barmorskonivå och de stannar kvar på sina jobb, är det ett bevis på att de varit överbetalda. Det är inte otroligt att det förhåller sig så.

Men enligt JämO är utbud och efterfrågan ointressant. Hon använder sig av en värderingsmodell. Den jämför de olika yrkenas farlighetsgrad, stressnivå, kunskapskrav och annat som anses relevant för lönen. En sådan modell skulle man kunna använda om det bara fanns en enda jättestor arbetsgivare, och en stat som bestämde exakt vad som skulle produceras. Det vill säga om man helt tagit bort marknaden ur arbetslivet.

Men idag finns det en marknad och en medicintekniker har flera arbetsgivare att välja på. Om lönen blir för låg på det offentligt finansierade sjukhuset tar han sin verktygslåda och går till något annat företag som är berett att köpa hans tjänster för en större summa.

Det stora problemet för kvinnor i många typiska kvinnoyrken är att de bara har en arbetsgivare - landstinget eller kommunen. Det gör att det inte finns någon konkurrens om den skickliga arbetskraften, som kan trissa upp lönerna. Och det har också lett till att löneskillnaderna, mellan duktiga sjuksköterskor, för att ta ett aktuellt exempel, och de som inte är lika duktiga, är extremt små.

Om man jämför sjuksköterskorna med sekreterarna, (också i det yrket är kvinnodominansen total) är den tillplattade lönestrukturen, för den förstnämnda gruppen, den mest slående skillnaden. Språkkunniga, duktiga chefssekreterare kan ha löner på närmare trettio tusen. Medan betydligt mindre kvalificerade sekreterare bara har strax över tiotusen i månadsinkomst.

God tillgång

Eftersom det inte råder någon direkt brist på sjuksköterskor, trots den relativt låga lönen, måste det var något annat än lön som appellerar till alla dessa kvinnor. Det finns förmodligen något lockande i att ständigt hjälpa andra, att dagligen få känna sig behövd och att genom sina insatser ibland rädda liv. Jobb som människors av olika anledningar tycker är roliga, behöver inte betalas lika bra som tråkiga jobb. Faktum är att det inte går, inte ens för JämO, att fastställa den enda och rätta lönen för ett jobb. Det existerar nämligen inte någon sådan.

Marie Söderqvist

Vem sålde bomben?

De stora atomforskarna tycks i tysthet ha genomfört sin idé att "dela med sig" av atombomben. I detta stora spel tycks makarna Rosenberg ha blivit ett bondeoffer, skriver Stefan Lindgren apropå nya uppgifter om bevisen mot dem.

Strax efter solnedgången 19 juni 1953 släppte en elektriker i Sing Sing-fängelset i New York på strömmen som dödade makarna Julius och Ethel Rosenberg, dömda till döden för atomspionage. En hel värld protesterade. Från västern till påven Pius XII.

FBI anklagade makarna, som var kommunister, för att ha begått "ärhundrares brott" (J Edgar Hoover) och levererat ritningar av en väsentlig del i en atombomb från Ethels bror David Greenglass, som arbetat i Los Alamos, till Sovjet.

Den 29 augusti 1949 genomförde Sovjetunionen sin första provsprängning, vilket skakade väst: Hur kunde Sovjet komma i kapp så snabbt? Det måste axiomatiskt vara fråga om förräderi och Rosenbergs var lämpliga måltavlor.

Makarna Rosenberg avrättades. Kvar blev sönerna, Robert och Michael. När de växte upp började de kräva upprättelse för föräldrarna (Se bland annat "We are your sons" av R & M Meeropol och E L Doctorows "Daniels bok" för en bakgrund). De har fått hjälp av den meddömda Morton Sobell, frigiven efter 18 år i fängelse. Trots att bevisningen var klen har det officiella Amerika stenhårt vägrat mildra domen.

Venona-telegrammen

Efter ett halvsekel har nu NSA, USA:s högsta säkerhetsorgan, frisläppt nära 49 telegram (från det så kallade Venona-projektet inom USA-arméns underrättelsetjänst. Telegrammen, som anses ha varit avgörande för att fälla Rosenbergs, är krypterade meddelanden mellan KGB:s och GRU:s resider i New York och högkvarteret i Moskva.

Samtliga dessa har lagts ut på Internet, där var och en kan övertya sig om vilken tunn soppa det är. I 20 av de 49 telegrammen finns kodnamn som kopplats till Julius och Ethel Rosenberg - vid ett tillfälle nämns namnet Ethel explicit.

Fram tonar bilden av en tjänstevillig och energisk springsjans, som förmedlar kontakter mellan ryssarna och gamla skolkompisar med tekniska specialkunskaper. Det bästa Rosenberg har att erbjuda är sin svägerska, David Greenglass, som arbetar vid atomforskningsbasen Los Alamos. Detta förslag framfördes dock 16 december 1944. Redan 21 september har samme Rosenberg rapporterat att Greenglass fått sparken för sitt arbete för "progressiva organisationer". Enligt KGB:s handläggare var Rosenberg inte "komplett vär-

delös..."

Han var tillräckligt nyttig för att i november 1944 fördes med 100 rullar film och i mars 1945 med en bonus på 4 000 dollar.

Dock kan man nog slå fast att makarna Rosenberg var oskyldiga till det stora atomspionage som de åtalades för. Har de överlämnat uppgifter om atomforskning måste de varit tillräckligt värdefulla. Om det nu inte var Rosenbergs som sålde atombomben, vem var det då?

Vad Bohr egentligen sa

Här hjälper oss en rad nya ryska källor, både biografier och dokument.

Före detta KGB-mannen Pavel Sudoplatov, som en tid basade för KGB:s atomspionage försäkrade i sina memoarer ("Direktoratet", Norstedts 1995) att Rosenbergs aldrig var mera än "tämmligen obetydliga kurierer". I stället pekade han på att en rad av Manhattanprojektets storheter - Robert Oppenheimer, Enrico Fermi, Leo Szilard och Niels Bohr - alla hjälpt Sovjet med upplysningar.

Skulle verkligen fina nobelpristagare ha hjälpt Stalin att skaffa kärnavapen? Ja, så verkar det faktiskt. I Moskva fiskade historikerna fram en av spionchefen Berijas akter, där man hittade verbatimprotokoll över samtalen med Niels Bohr 14 och 16 november 1945.

Sovjets atomforskningschef Ivan Kurtjatov konstaterade i en värdering att Bohr gett Sovjet "ett kategoriskt svar om metoder att få fram uran 235 i USA" och "en viktig anmärkning om effektiviteten av uran i atombomber". (Se "Cold War International History Project", issue 4).

Ändå pekar rätt samstämmiga ryska underrättelsekällor i en annan riktning. Inte Bohr utan Klaus Fuchs utlämnade de avgörande upplysningarna och möjligen en spion till, vars identitet ännu inte knäckts.

Den mest utförliga skildringen av Fuchs spionage hittar man i en memoarbok av Aleksander Feklisov, som 1947-49 var Klaus Fuchs kontaktman och träffade denne var tredje månad utan att avslöjas.

Fuchs (f 1911) var medlem i det tyska kommunistpartiet och son till en kväkarpastor. Efter Hitlers maktövertagande skickades han till England på partiets order och gjorde där en lysande karriär som atomfysiker.

Från slutet av 1940 engagerades Fuchs i det brittiska kärnavapenforskningsprogrammet. Trots att Fuchs bakgrund var känd, fick han del av hemliga handlingar. Hösten 1941 värvades han av det sovjetiska spionaget.

I december 1943 flyttades han till USA för att delta i det amerikanska Manhattanprojektet, på begäran av dess chef Robert Oppenheimer. I Oakridge sysslade Fuchs med framställning av U-235 genom gasdiffusion. För en tid tappade Fuchs kontakten med ryssarna men återupprättade den i januari 1945. Han överlämnade då skriftlig information om att uranbomben närmade sig fullbordad och plutoniumbomben gjorde framsteg,

med matematiska formler, skisser och storleksangivelser på "baben".

Fuchs blev så småningom chef för teoretisk fysik vid Harewells atomforskningsinstitut och kom att sammanträffa med Aleksander Feklisov en gång var tredje månad åren 1947-49.

Fuchs förklarade för Feklisov att hans planer var att stanna på sin post tills Sovjet sprängt sin första bomb. Sedan skulle han flytta till Östtyskland, dit hans far flyttat i februari 1949.

Det var inte lite han matade ryssarna med: detaljer om plutoniumframställningen i Windscale, en jämförelse mellan luft- och vattenkylda uranreaktorer, planerna på en anläggning för isotopklyvning, principschema för vätebomben som utarbetats i USA och England 1948, resultaten av uran-plutoniumbombförsöken i atollen Eniwetok och så vidare.

Bondeoffer

Bara uppgifterna från första mötet anses ha besparat Sovjetunionen 250 miljoner rubel i forskningsutgifter. Enligt New York Times bedömning kortades Sovjets produktionstid för atombomben från tio till tre år. Vätebomben som kostade USA och britterna fyra år och 5 miljarder dollar, klarade Sovjet på tre eller till och med två år.

När Fuchs arresterades i februari 1950 kunde det brittiska kontraspionaget bara prestera bevis för att Fuchs överlämnat information 1945. Resten hade man inte en aning om.

1959 frisläpptes Fuchs och flyttade till DDR, där han senare avled borglördag av alla. Moskva skickade inte så mycket som en blomma till begravningen.

Idag kan det tyckas som en gåta, att Fuchs kunde hållas så länge. Men då måste man komma ihåg att stora delar av vetenskapsvärlden var för att lämna ut atombomben till Sovjet. Enda sättet att rädda mänskligheten från ett atomkrig, menade man, var att alla stormakter hade den och sedan enades om en internationell kontroll.

Oppenheimer ville lämna ut uppgifter och blev avstängd från sin tjänst som chef för Los Alamos sedan han vägrat att på USA-militärens order sprida ut falska informationer för att vilseleda Sovjet. Niels Bohr hade officiellt vänt sig med en framställning till Roosevelt och Churchill att dela med sig till Sovjet, vilket avspisades bryskt.

De stora atomforskarna tycks ändå i tysthet ha genomfört sin idé att "dela med sig" av bomben. I detta stora spel tycks makarna Rosenberg ha blivit ett bondeoffer. FBI fick sina skurkar och de stora atomforskarna slapp förföljelser för sitt privata projekt att rädda världsfreden.

STEFAN LINDGREN

Mimmi Palm

heter den skribent som skrev gårdagens litterära spalt. Vi beklagar att namnet föll bort. Red.